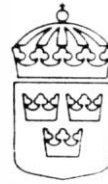

Motion till riksdagen

1986/87:Ub818

Rune Rydén m. fl. (m, fp, c)
Språkundervisningen i skolan

Mot.
1986/87
Ub818–819

Förbindelserna mellan länder och folk ökar. För att vi skall klara oss i det alltmer internationaliserade samhället behöver vi kunskaper och färdigheter som är relaterade inte bara till den egna nationen eller kulturkretsen utan också till omvärlden. Många av livsfrågorna är av global natur och kan bara lösas i internationell samverkan. Det gäller att skapa förutsättningar för ökad förståelse för andra folkgrupper, kulturer och religioner.

Ett ökande antal svenskar kommer i framtiden att arbeta i företag, organisationer och myndigheter med internationella kontakter. Men även i många vanliga arbetsuppgifter överallt i samhället kommer det att ingå internationella moment av varierande karaktär. Det kan gälla att tala i telefon, skriva brev eller läsa bruksanvisningar med fackuttryck på främmande språk. Allt fler anställda inom serviceyrken, inte minst inom detaljhandeln och turistnäringen, kommer i kontakt med människor från andra länder. För att kunna sköta sina arbetsuppgifter måste de kunna förstå och helst tala främmande språk. De behöver också ha viss kännedom om andra kulturer och religioner. Även utanför arbetet vill människor i allt större utsträckning kunna ta del av informations- och kulturutbudet på främmande språk, såsom litteratur, tidningar och tidskrifter, film och television.

Engelska är obligatoriskt språk i grundskolan och på vissa gymnasieskollinjer t. o. m. årskurs 2 (A-språk). Franska eller tyska är tillvalsämne på grundskolans högstadium och studeras som fortsättnings språk i gymnasieskolan (B-språk). Franska eller tyska kan även vara nybörjarspråk i gymnasieskolan för dem som inte studerat språket i grundskolan; andra språk som spanska och ryska kan också vara nybörjarspråk i gymnasieskolan (C-språk).

Det finns hos eleverna ett stort intresse för att studera språk. Ändå har statsmakterna under senare år krympt skolans resurser för språkundervisning. Hur detta skett skall redovisas i det följande.

Timplane försämringar för B- och C-språk i gymnasieskolan under senare tid

- Språkens halvklasstimmar i årskurs 1 har förts över till den allmänna förstärkningsresursen. Halvklasstimmen i språk i årskurs I har därmed i praktiken avskaffats.
- B/C-språk i årskurs 3 har drabbats av 1–2 timmars nedskärning på timplanen. Detta innebär att linjespecialisering, t. ex. affärsspråk på

ekonomisk linje, försvårats, eftersom samläsning sker mellan olika linjer under de tre timmar som numera tillfaller resp. språk i årskurs 3.

- Gymnasieskolan erbjuder numera flera *alternativa ämnen* (t. ex. naturvetenskapliga specialämnena, socialkunskap, estetiska specialämnena) *i utbytte mot språk*. Vissa elever ställs här inför en orimlig valsituation som tvingar dem att välja bort ett språk. Elev på naturvetenskaplig linje som valt specialämne har exempelvis bara kvar ett språk i årskurs 3. Elevunderlaget för språk som på detta sätt valts bort minskar.
- Elever på den naturvetenskapliga linjen har berövats sitt tredje språk i årskurs 1.
- Elever på den ekonomiska linjen måste välja mellan sitt tredje språk och naturkunskap/matematik. Det bör observeras att tre årskurser matematik numera är förkunskapskrav för ekonomlinjen inom högskolan, varför matematiken väljs av eleverna i flertalet fall.
- Elever på den tekniska linjen studerar engelska och B- eller C-språk i årskurserna 1 och 2 har inga språk alls i årskurs 3.

Försvagningen av undervisningen i B/C-språk i gymnasieskolan står i skarp kontrast till det ökade behov av språkkunniga tekniker, naturvetare och ekonomer som samfällt omvittnas. Behovet av människor med språklig grundutbildning utöver engelska är uppenbart.

Inför treåriga studiegångar i språk på naturvetenskaplig och teknisk linje m. m.

Generellt bör eleverna studera de språk de väljer i årskurs 1 under hela gymnasieskoltiden. Detta skulle ge språkgrupperna en välbehövlig stadga och kontinuitet samt reducera antalet lärarbyten – jämför bilagan varav framgår att språkgrupperna minskas med ungefär hälften mellan årskurserna 1 och 3.

Normalt studeras på naturvetenskaplig linje två språk under tre år. På många skolor kan man emellertid välja ett naturvetenskapligt specialämne (alternativämne om sammanlagt 8 veckotimmar) i årskurserna 2 och 3. För den som väljer ett specialämne bör inte ett modernt språk utgå ur timplan i årskurs 3. En annan organisatorisk lösning bör väljas. I stället bör den enskilde elevens timplan kunna utökas med 3 veckotimmar vid sådant specialämnesval.

Detsamma gäller för estetiskt specialämne på humanistisk och samhällsvetenskaplig linje. Specialämnet bör inte studeras på bekostnad av språk i årskurserna 2 och 3. I stället bör timplanen kunna utökas med 3 veckotimmar i vardera årskursen.

Studiet av tekniska ämnen i årskurs 3 på teknisk linje omfattar 12 veckotimmar. Minska detta studium eller flytta 3 veckotimmar tekniska ämnen till lägre eller högre årskurs, så att utrymme i stället skapas för obligatoriskt studium av ett språk under 3 veckotimmar i årskurs 3 av teknisk linje! Ytterligare en åtgärd bör vidtas. Timtalet för årskursen omfattar endast 31,5 veckotimmar. Gör det därför möjligt att studera ett andra språk i årskursen, antingen obligatoriskt eller som utökad studiekurs (frivilligt ämne).

En skicklig tekniker eller naturvetare blir i framtiden aldrig en god yrkesman om han eller hon saknar goda språkkunskaper. Det är inte lätt att klara omfattande språkstudier vid sidan av fortsatta studier efter gymnasieskolan. För blivande tekniker m. fl. är det därför viktigt att språkstudierna börjar så tidigt som möjligt. För att stimulera en sådan utveckling och som en konsekvens av den timplanskomplettering som föreslagits bör utbildningsplanerna för högskolans civilingenjörslinjer, naturvetenskapliga linjer, arkitektlinje, ekonomlinje m. fl. linjer som särskilt förkunskapskrav uppta 3 årskurser engelska och tre årskurser B- eller C-språk från gymnasieskolan.

Garanterar varje språkgrupp ett minimum av lektioner

I B- och C-språken samläser i allmänhet elever från olika linjer. För att samläsning i språk med elever från olika linjerskill fungera på ett acceptabelt sätt måste de olägenheter som nu är förenade med denna anordning omgående elimineras. I nuvarande läge är en del av undervisningsgruppen ofta frånvarande, därför att man på vissa linjer vissa dagar har prov, studiebesök eller andra aktiviteter på gång. Undervisningsgruppen är sällan samlad. Ibland förekommer lektioner där hälften av eleverna i gruppen är borta. Det går inte att återläsa dessa lektioner för dem som varit borta. En serie lektioner för en HSE-grupp kan se ut så här:

Lektion 1. EH-gruppen är närvarande. S-gruppen är frånvarande på grund av studiebesök som endast gäller S-klassen.

Lektion 2. Samtliga i språkgruppen är närvarande.

Lektion 3. H-gruppen är frånvarande på grund av utflykt för hela H-klassen. ES-gruppen är närvarande.

Lektion 4. Elever från HS-gruppen är närvarande. Elever från E-klassen är frånvarande på grund av prov i ekonomiskt specialämne.

Genom en sådan ordning uppstår luckor i elevernas kunskaper. Flertalet klarar inte av att själva ta igen dem. Motivationen för språkstudierna sjunker, liksom kunskapsnivån.

Studiebesök, koncentrationsdagar, yrkeslivsveckor, praktik, aulaskrivningar m. m. måste fortsättningsvis anordnas på ett sådant sätt, att ämnen med elevunderlag från flera klasser i minsta möjliga grad berörs av dessa "klassvisa" avbrott i undervisningen. Lärarna i andra ämnen måste vid läsårets början få information om vilka tider som är lämpliga för studiebesök m. fl. aktiviteter. De tillsynsmyndigheter som finns – skolöverstyrelsen och läns skolnämnderna – måste ägna hithörande frågor betydligt mer uppmärksamhet än som sett och vidta de åtgärder som behövs för att undervisningen i B- och C-språk i gymnasieskolan skall bli meningsfull.

En förbättring skulle kunna åstadkommas om varje språkgrupp under ett läsår garanteras ett minimum av lektioner under vilket eleverna från samtliga i språkgruppen deltagande klasser kan närvara. Det blir då en fråga om att arrangera undervisningen så att detta uppnås. Ett läsår omfattar 40 veckor. Det är rimligt att utgå från att en veckotimme motsvaras av undervisning under minst 32 veckor, dvs. 32 "nettotimmar". Skolledningen bör åläggas att organisera språkundervisningen så, att läsåret för undervisningen i ett modernt språk med 3 veckotimmar omfattar minst (3x32=) 96 undervis-

ningstimmar för varje grupp. Regeringen bör uppdraga åt skolöverstyrelsen att lägga fram kompletterande timplansbestämmelser som avser minimiundervisningstid i språkgrupp vid samläsning mellan klasser på olika linjer.

Mot. 1986/87
Ub818

Förstärk den språkliga utbildningen på humanistisk linje

Det är viktigt att språken återfår den ställning som de en gång haft i skolan. En väg att nå detta mål är att se till att det finns en gymnasieskollinje där språken – inklusive modersmålet – står i centrum. Detta är lika naturligt som att det finns en gymnasieskollinje där de naturvetenskapliga ämnena står i centrum och står inte i motsats till en utbyggd språkundervisning även på andra linjer. Det är mot denna bakgrund angeläget att elever på grundskolans högstadium får information om att de som är språkitresserade får största möjlighet till språkstudier på den humanistiska linjen, i normalfallet tre moderna språk som vart och ett studeras under tre år. Med oförändrat timtal i moderna språk kan man på linjen också studera latin eller allmän språkkunskap. Det skulle vara av stort värde för utvecklingen av den språkliga kompetensen i landet, om det vid varje större gymnasieskolenhet som omfattar HS-sektor inrättas helklass av humanistisk linje.

Den språkliga utbildningen på humanistisk linje bör samtidigt, inom ramen för gällande timplan, förstärkas. En fördjupad språkutbildning på denna linje skulle ge eleverna en utbildning som är eftertraktad av näringslivet och samhället i övrigt. Vår tillgång på språkkunniga människor skulle härmed öka. I vissa undervisningsgrupper vid ett antal gymnasieskolor bör man kunna ge en fördjupad kunskap i de främmande språkens litteratur och träning i att uttrycka sig skriftligen på det främmande språket och att översätta från och till det främmande språket. Därtill bör eleverna kontinuerligt få öva sig i att inhämta information på ett främmande språk i t. ex. de samhällsorienterande ämnena. Lärare i samhällsorienterande ämne som väl behärskar engelska eller lärare i engelska som är behörig att undervisa även i ett samhällsorienterande ämne bör kunna få undervisa delvis på engelska i ämnena samhällskunskap, historia och religionskunskap i vissa klasser. Härigenom blir det möjligt för språken att återvinna en del av de timmar som de vid tidigare timplansändringar förlorat. Genom åtgärder av detta slag bör det vara möjligt att göra den humanistiska linjen mer attraktiv och att intressera studerande på humanistisk linje för avancerade språkstudier.

Skolöverstyrelsen bör få i uppdrag att under en femårsperiod bedriva en aktiv försöksverksamhet med en förstärkt språklig utbildning på såväl humanistisk linje som andra studievägar i enlighet med vad som anförts i det föregående. En alternativ, kompletterande kursplan för undervisning delvis på engelska i ämnena samhällskunskap, historia och religionskunskap bör samtidigt göras.

Konkretisera målen för språkundervisningen

Det finns ingen genväg till språklig kompetens, vare sig för den språkbegåvade eller för den som inte är särskilt språkbegåvad. Allra minst är detta fallet för den senare. Redan i grundskolan måste man därför ta språken på samma

allvar som man tar t. ex. matematiken och förklara uppbyggnaden av det system som man vill lära ut och hur det kan användas kommunikativt. Särskilt i början av språkundervisningen måste man eftersträva *insikt* hos eleverna om de språkliga sammanhangen.

I läroplan för grundskolan beskrivs två delmoment i engelska resp. matematik på följande sätt:

Skriva

Lågstadiet

Ingen egentlig skrivträning. Avskrivning av ord och fraser kan dock förekomma.

Mellanstadiet

Avskrivning för att öva stavning.

Skrivövningar för att befästa stoff som redan inövats muntligt. Skrivning av enkla personliga meddelanden och brev.

Högstadiet

Skrivövningar i första hand för att befästa stoff som redan inövats muntligt. Skrivning av meddelanden, brev och referat.

Fri skrivning, där eleverna bl. a. kan berätta och fabulera.

Fortsatt avskrivning för att öva stavning.

Reella tal

Lågstadiet och mellanstadiet

Negativa tal förekommer t. ex. som minusgrader. Bråk som $1/2$ och $1/3$ tas upp och storleksordnas laborativt.

Mellanstadiet och högstadiet

De hela talen och de vanligaste talen i bråkform storleksordnas.

Hela tal adderas och subtraheras i anslutning till praktiska situationer.

Bråk med lika nämnare adderas och subtraheras i bråkform på laborativ grund. Närmevärden till bråk behandlas. Bråk adderas och subtraheras efter omskrivning i decimalform eller till närmevärden i decimalform.

Begreppen kvadrat och tiopotens tas liksom övriga moment främst upp i samband med vardagsnära problem. Huvudräkning, överslagsräkning och teckenregler uppmärksammas.

Högstadiet

Hela tal och tal i bråkform behandlas med alla de fyra räknesätten. Parentes- och teckenregler övas, liksom tal i potensform och tiopotenser. Uppmärksamhet ägnas även åt potenslagarna och räkning med tal i grundpotensform. Kvadratrötter och deras närmevärden samt rotlagarna tas upp i anslutning till geometri och lösning av enkla andragradsekvationer.

Delmomenten i engelska är ganska diffusa och innehållslösa i jämförelse med matematikens. I gymnasieskolans läroplan för undervisning i moderna språk möter man samma tendenser som i läroplan för grundskolan. De olika momenten för språkstudierna är konturlösa. Vidare kan konstateras att målen för studierna i engelska, som eleverna studerat under sammanlagt nio eller tio år, är desamma som för de kortare studierna i B-franska/tyska.

Målen för skolans språkundervisning är mycket allmänt formulerade. I läroplanen har man tyvärr inte hållit isär begreppen syfte och mål. Syfte anger vilka behov man har, målen det man måste uppnå för att tillfredsställa behoven. En god regel när man fastställer mål är att dessa skall vara beskrivningsbara, realistiska och mätbara. Det sista innebär att man skall kunna verifiera att man uppnått målet eller delar av målet. Att målen skall vara realistiska innebär bl. a. att de skall kunna uppnås med tilldelade resurser.

Målen för språkundervisningen i gymnasieskolan bör kunna variera beroende på om det är första, andra eller tredje språket som studeras. Målen för de olika språken behöver därför differentieras betydligt mer än för närvarande. De behöver också göras mer konkreta. Det är viktigt att eleverna i skolan har klart för sig syftet med sina språkstudier. Om syftet är fastlagt, blir det lättare att uppfylla de krav som ställs för att nå målet. Av läroplanen bör klart framgå vad som skall studeras och till vilken nivå. Målen skulle bli mycket mer uppmärksammades om de definierades bättre och om det i flertalet fall gick att mäta om man uppnår dem.

Regeringen bör uppdraga åt skolöverstyrelsen att vidta åtgärder för att åstadkomma beskrivningsbara, realistiska och mätbara mål för undervisningen i språk.

Utforma modeller för en mer individualiserad språkundervisning

Språkgrupperna är i många fall alldeles för stora – upp till 30 elever – för att träna kommunikation. Även om elever kan bedriva talträning under lektionerna på egen hand i smågrupper, är det angeläget att läraren får tillfälle att samtala med dem på det främmande språket. Det är ju först och främst läraren som kan svara för att innehållet och språket hålls på en för årskursen lämplig nivå. Eftersom språkgrupperna i allmänhet har tre lektioner à 40 minuter i veckan, kan den enskilde eleven inte ofta få kommunicera med sin lärare på det främmande språket.

Därför är det nödvändigt att det byggs upp ett system för språkundervisningen där antalet elever i språkgrupperna kan variera beroende på vilken färdighet som skall övas. Gäller det t. ex. att träna läsförstågan kan eleverna vara flera i en grupp än om det gäller att öva talfärdigheten. Vidare är det angeläget med flexibla elevgrupperingar inom ramen för en hel årskurs för att åstadkomma arbetsformer som passar den enskilde eleven. Skolöverstyrelsen bör få i uppdrag att utforma modeller för en mer individualiserad språkundervisning i grundskolan och gymnasieskolan med utgångspunkt i de resurser som inom ramen för gällande statsbidragsbestämelse bör finnas tillgängliga för språkundervisning.

I en internationell jämförelse är den svenska språkläroarutbildningen mycket kort. För att undervisa i gymnasieskolan och i vuxenutbildningens gymnasiala utbildning bör det krävas minst 60 poäng i varje språk. Med tanke på kraven på språkundervisningen i skolan bör all språkläroarutbildning innehålla obligatoriska studier förlagda till länder där språket talas.

Rekryteringen till forskarutbildningen i moderna språk är oroväckande låg. Den högre utbildningen i moderna språk vid universiteten kan i dag närmast beskrivas som en krisbransch. Det måste anses som angeläget att varje gymnasieskola med treåriga linjer har även lektorer som lärare. Forskarutbildningen i moderna språk måste därför ses över, så att utbildningen till sitt innehåll och sina metoder blir attraktiva för språkstudierande som kan tänka sig att bli lektorer i språk i gymnasieskolan.

Hemställan

Åberopande vad som anförts hemställs

1. att riksdagen hos regeringen begär förslag till komplettering av timplanen för naturvetenskaplig linje och fyraårig teknisk linje m. fl. studievägar i syfte att göra studiegången för moderna språk treårig i enlighet med vad som anförts i motionen,

2. att riksdagen hos regeringen begär förslag till timplansbestämmelser som avser minimiundervisningstid för språkgrupp vid samläsning mellan klasser på olika gymnasielinjer i enlighet med vad som anförts i motionen,

3. att riksdagen hos regeringen begär att skolöverstyrelsen får i uppdrag att under en femårsperiod bedriva en aktiv försöksverksamhet med en förstärkt språklig utbildning på humanistisk linje m. fl. studievägar, bl. a. i form av undervisning i samhällsorienterande ämnen delvis på engelska, i enlighet med vad som anförts i motionen,

4. att riksdagen hos regeringen begär att skolöverstyrelsen får i uppdrag att vidta åtgärder för att åstadkomma beskrivningsbara, realistiska och mätbara mål för undervisningen i språk i grundskolan och gymnasieskolan i enlighet med vad som anförts i motionen,

5. att riksdagen hos regeringen begär att skolöverstyrelsen får i uppdrag att utforma modeller för en mer individualiserad språkundervisning i grundskolan och gymnasieskolan med utgångspunkt i de resurser som inom ramen för gällande statsbidragsbestämmelser bör finnas tillgängliga för språkundervisning,

6. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen har anförts om grundläggande läroarutbildning och forskarutbildning i moderna språk.

Stockholm den 22 januari 1987

Rune Rydén (m)

Erling Bager (fp)

Gösta Andersson (c)

Rolf Kenneryd (c)

Gunnel Liljegren (m)

Olle Aulin (m)

Bilaga

Mot. 1986/87

Ub818

Antalet anmälda elever i gymnasieskolans 3- och 4-åriga linjer till läsåret 1985/86 samt antalet elever anmälda till undervisningen i B- och C-språk.

Årskurs 1	38 580 elever	
Årskurs 2	38 009 "	
Årskurs 3	38 074 "	
<hr/>		
B-tyska åk 1	19 321	50,1 %
B-tyska åk 2	18 252	48,0 %
B-tyska åk 3	9 070	23,8 %
<hr/>		
C-tyska åk 1	6 735	17,5 %
C-tyska åk 2	5 755	15,1 %
C-tyska åk 3	3 151	8,3 %
<hr/>		
B-franska åk 1	10 431	27,0 %
B-franska åk 2	8 890	23,4 %
B-franska åk 3	5 655	14,9 %
<hr/>		
C-franska åk 1	5 394	13,9 %
C-franska åk 2	4 650	12,2 %
C-franska åk 3	3 416	9,0 %
<hr/>		
C-spanska åk 1	8 060	20,9 %
C-spanska åk 2	7 029	18,5 %
C-spanska åk 3	4 605	12,1 %
<hr/>		
C-italienska åk 1	778	2,0 %
C-italienska åk 2	591	1,6 %
C-italienska åk 3	345	0,9 %
<hr/>		
C-ryska åk 1	352	0,9 %
C-ryska åk 2	438	1,2 %
C-ryska åk 3	176	0,5 %